

מכות סוף פי"ג

רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות
את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות שנאמר יהוה חפץ
למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

ת"א: א) ישעיה מכ כא.

פירוש הרע"ב

רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו', לא אמר למילתי גבי מסכת אבות אלא במס' מכות צאלו הן הלוקין ולפי שיש צה סיוס נאה נהגו כל העס לאומרו בסוף כל פרק ופרק לפי שא"א קדיש על המשנה אלא על האגדה דאמר מר [סוטה מט.]. ויהא שמייה רנא לאגדתא, ונקראו אלו פרקי אבות מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה כגון משה ויהושע והזקנים זה מזה עד אנשי כנה"ג ושמאי והלל ריב"ז ותלמידיו והודיענו רבי איך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרך ישרה כמו כן ראוי לכל חכם להזהיר את בני דורו ולהודיעם דרך ישרה.

ביאורים

רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות
שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר

אוצר החכמה

יש לדקדק בזה: א. התנא נקט "רצה הקב"ה", ובכתוב "ה' חפץ". ב. התנא מדגיש "לזכות את ישראל", ובכתוב ההדגשה "למען צדקו" של הקב"ה. ג. התנא נקט "הרבה להם", שמשמעו ריבוי במספר ובכמות, ובכתוב נקט "יגדיל תורה ויאדיר", היינו גדולה ותקיפות איכותית. ד. התנא מדבר בתורה ומצוות, ובכתוב נזכר תורה בלבד.

והביאור:

אין כוונת התנא לריבוי במספר דתרי"ג מצוות, שהרי אין לנו טעם ויסוד לקביעת מספר המצוות, ועל כל מספר ניתן לשאול: למה לא פחות מזה, אלא כוונתו היא להריבוי וההתחלקות שיש באותו הענין דתורה ומצוות. במצוות: מצוות עשה ומצוות לא תעשה; עדות, חוקים ומשפטים; ועד שכל מצוה חלוקה מחכרתה בתוכנה, טעמה וכוונתה. בתורה: פשט, רמז דרוש וסוד; מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור²; שבעים פנים לתורה³; ועד שישנם ששים רבוא פירושים בכל אופן הנ"ל⁴.
ובפנימיות הענין הרי זה דורש ביאור: התורה ומצוותי ניתנו כדי לגלות

(1) ראה רד"ק ישע' שם. (2) ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב. (3) במדב"ר פי"ג, טז. (4) שער הגלגולים

הקדמה יז.

ביאורים

ולהמשיך אחדותו הפשוטה של הקב"ה בעולם. מדוע, איפוא, יש בהן התחלקות רבה כל כך?⁶

על זה אמר "רצה הקב"ה לזכות את ישראל", "לזכות" מלשון זיכוך: רצון העליון הוא שהאדם, על כל איבריו וגידיו, יזדכך ויטייחד עם אלקות, כמאמר רז"ל: "לא נתנו המצוות אלא לצרף בהם את הבריות". וההזדככות של כל אבר וגיד צריכה להיות בהתאם לתוכנו וענינו הפרטי. ולכן יש ריבוי והתחלקות במצוות, כי כל מצוה מזככת אבר וגיד מסויים של האדם. וכמו כן בתורה: הענינים השונים והמחולקים שבה מזככים האופנים השונים של גדר השכל.

אמנם, לפי זה נמצא שריבוי זה הוא ירידה מאחדותו הפשוטה של הקב"ה ואינו קשור כל כך לעצם התורה ומצוותי, שענינם אחדות ופשיטות.

לכן מביא התנא מה שנאמר "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", היינו שלא זו בלבד שאין בדבר משום ירידה, אלא להיפך: על ידי ריבוי זה דוקא נעשית הגדלה והאזרה בתורה, וזאת משום ש"ה' חפץ למען צדקו".

ביאור הדברים:

אמיתית הענין של "דירה בתחתונים" (שפנימיותו היא ה"דירה" בנשמות ישראל⁶) הוא דוקא כשה"דירה" נעשית על ידי זיכוך פנימי של האדם, היינו שכל כח פרטי מתייחד עם אלקות לפי מהותו וענינו. ברם, מצד כוונת ה"דירה" כפי שהיא בעצמותו כביכול אינו שייך הגדר של ריבוי והיפך הריבוי, ואי אפשר לומר שבעצמותו יתברך ואחדות הפשוטה יהי "נרגש" ענין שהוא ח"ו חוץ הימנו ואחדותו הפשוטה. דוקא בסדר ההשתלשלות, שם מצטמצם אור אין סוף ברוך הוא, ויש גתינת מקום לריבוי והתחלקות ועולם — שם מתגלה ו"נרגש" שהריבוי בא מאחדותו יתברך, ושכוונת ה"דירה" היא בריבוי דוקא (על ידי הזיכוך הפרטי של כל כח בפני עצמו). לאור האמור מובן השינוי בין לשון התנא ללשון הכתוב: בתורה שבכתב — "כפי שאני נכתב" — "נרגש" כל ענין כפי שהוא בשרשו, בפנימיות הכוונה, ובשרשו הרי הכוונה היא "למען צדקו" של הקב"ה. אבל כפי שהענין בא בהמשכה והתגלות, בתורה שבעל פה, ע"ד "אני נקרא" — שם מתבטא הענין באופן של "רצה הקב"ה לזכות את ישראל", כאילו הוא דבר בפני עצמו, ובמילא נוגע שם הזיכוך של כחות הפרטיים ("לזכות").

זהו גם ההבדל בין "רצה הקב"ה ל"ה' חפץ": "רצה" מתאר תנועה, תנועת הרצון, כפי שהאדם נמשך (רץ) לדבר הנרצה; לכן נאמר לשון זה בקשר ל"לזכות את ישראל". ואילו "חפץ" הוא התענוג שברצון; לכן הנה "ה' חפץ למען צדקו" (של הקב"ה). וכפי שהוא בכחות האדם, שכח הרצון נמשך לדבר שחוץ ממנו, ולכן יש בו התחלקות (מצד ההתקשרות אל הדברים שנמשך אליהם); משא"כ כח התענוג הוא

(5) ב"ר רפמ"ד. (6) ראה המשך תרס"ו ס"ע תסח: לדור ולשכון בנש"י כו' שיהיו כנס"י מכון לשבתו יתברך.

(7) ראה פסחים נ, א.

ביאורים

מה שהאדם מתענג בעצמותו, ולכן אין הבדל מאיזה דבר הוא מתענג (מאחר שאינו קשור עם הדבר אלא עם הנפש עצמה).

זהו גם ההסבר לזה שבמשנה נקט תורה ומצוות, ובכתוב — תורה בלבד: בתורה ישנן שתי דרגות. א. כפי שהיא למעלה, נעלה מריבוי והתחלקות, ב. כפי שהיא נמשכת בהשתלשלות ויורדת למטה, דבר הפועל בה ריבוי התחלקות. דוקא על ידי זה שהתורה נמשכת בהשתלשלות וריבוי התחלקות בכדי „לזכות את ישראל“, שהוא מצד „ה' חפץ למען צדקו“ — הכוונה והתענג בעצמותו יתברך, נעשה עילוי גם בתורה כפי שהיא למעלה („יגדיל תורה ויאדיר“), דהיינו המשכת אין סוף בתורה. וע"ד המבואר בספר הבהיר⁸ שדוד המלך הי' מחבר תורה שלמעלה בקוב"ה.

והנה, בתורה שבכתב „נרגשת“ התורה כפי שהיא בבחינת כלל, למעלה מריבוי והתחלקות (שלכן בתורה שבכתב „כל המצוות סתומות ולא מפורשות“⁹). לכן מבוארת בה השלמת הכוונה ד„ה' חפץ למען צדקו“ כפי שהיא בתורה (שלמעלה) שלמעלה מריבוי והתחלקות, וההגדלה היא באיכות („יגדיל תורה ויאדיר“). משא"כ בתורה שבעל פה מתגלה הריבוי והתחלקות שבמצוות, ולכן מתגלה שם „הרבה להם תורה ומצוות“¹⁰.

[ובפרטיות מבואר בכתוב הן ההגדלה בתורה והן ההגדלה במצוות כפי שהם כלולים בתורה: „יגדיל“ היא מעלת התורה כפי שהיא מביאה לידי קיום המצוות, „תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה“¹¹; ו„יאדיר“ היא מעלת התורה בעצמותה כפי שהיא נעלית לגמרי ממצוות, שהיא בחינת ה„מלוכה“ שבתורה¹² — „בי מלכים ימלוכו“¹³].

לכן נאמר „יגדיל תורה ויאדיר“ בלשון עתיד, כי ההגדלה וההאדרה בתורה שבכתב בשרש למעלה נעשית דוקא על ידי זה ש„הרבה להם תורה ומצוות“ כפי שהם יורדים אחר כך למטה ומתגלים על ידי תורה שבעל פה. — לאחר „אורייתא“ באה (מה„רמיזא באורייתא“) תורה שבעל פה, ולימודה מביא לידי מעשה. וזה מתאים גם לפירוש הפשוט בכתוב, ש„יגדיל תורה ויאדיר“ יהי' לעתיד לבא¹⁴, כי אמיתית גילוי זה יהי' לעתיד, כשיושלם הענין ד„לזכות את ישראל“ על ידי „הרבה להם תורה ומצוות“ בפועל ובשלימות¹⁵.

רצה הקב"ה לזכות את ישראל

יש לבאר את הקשר בין משנתנו למסכת אבות, על פי מה שכתבו המפרשים אודות תוכן פרקי אבות: „לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פי מצוה ממצוות התורה

(8 ראה זח"ג רכב, ב. 9) אגה"ק סכ"ס (קנא, א). (10) זהו גם הטעם לשינוי השם — „ה' חפץ“, „רצה הקב"ה“: בתושב"כ, שבה „נרגש“ כפי שכל דבר הוא בשרשו, למעלה מריבוי והתחלקות, נאמר שם הוי', שם העצם ושם המיוחד; משא"כ בתושב"כ, שבא בהתגלות וריבוי, אומר „הקב"ה“, שקאי על בחינת ז"א. (11) קידושין מ, ב. (12) ראה גיטין נו, ב: אין אדיר אלא מלך. ובמנחות (נג, סע"א) יבוא אדיר כו'. (13) משלי ה, טו. וראה גיטין סב, סע"א. (14) ראה רד"ק ישעי' שם. (15) לקו"ש ח"ז עמ' 409.

ביאורים

כשאר המסכתות שבמשנה, אלא כולה מוסרים ומדות, וחכמי אומות העולם גם כן חבירו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כיצד יתנהג האדם עם חבירו, לפיכך התחיל התנא במסכת זו משה קבל תורה מסיני, לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכת לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני¹⁶.

דהנה, "דרכי המוסר שבדו חלבס" משפיעים רק "כיצד יתנהג האדם עם חבירו" — הנהגה שהיא חיצונית בלבד, ואילו המוסרים והמדות שנאמרו בסיני בכחם לברר ולזכך עצם מדות האדם, מכיון שהם חלק מהתורה ומצוותי שניתנו לזכך את האדם. ^{אוצר החכמה}
¹²³⁴⁵⁶⁷ וזוהי כוונת משנתנו:

רצה הקב"ה לזכות את ישראל — היינו לזכך את מדותיו וכחותיו של האדם ("לזכות" מלשון זיכוך),

לפיכך הרבה להם תורה ופצוות — שגם ה"מדות ומוסרים" ניתנו מסיני והם חלק מהתורה והמצוות, ולכן יכולים הם לזכך את מדות האדם¹⁷. ^{אוצר החכמה}

(16) רע"ב בתחלת המסכת. (17) לק"ש ח"יז עמ' 416.